APSTIPRINĀTS
21.10.2026. rektora p.i. rīkojums Nr.26/1.1-3/164

Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskolas "RISEBA"

ATVĒRTĀS ZINĀTNES PRINCIPU ĪSTENOŠANAS KĀRTĪBA

Izdota saskaņā ar Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskolas "RISEBA" Satversmes 53. un 74. punktu

I. Vispārīgie jautājumi

1. Kārtība nosaka, kā Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskola "RISEBA" (turpmāk - RISEBA) īsteno atvērtās zinātnes principus, tai skaitā nodrošina atvērto piekļuvi zinātniskajām publikācijām un pētniecības datiem, pētniecības datu pārvaldību un pētniecības rezultātu pieejamību, ievērojot intelektuālā īpašuma tiesības.
2. Kārtības mērķis ir veicināt atvērtās zinātnes principu ieviešanu RISEBA, nodrošinot pētniecības procesa izsekojamību, pieejamību un atkārtojamību visā pētniecības dzīves ciklā no idejas izstrādes līdz rezultātu izplatīšanai un atkārtotai izmantošanai, nosakot vienotu pieeju RISEBA struktūrvienībām, pētniekiem un pētniecības atbalsta personālam.
3. Kārtība izstrādāta, ievērojot:
   3.1. Zinātniskās darbības likumu[1];
   3.2. Autortiesību likumu[2];
   3.3. Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulu (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (Vispārīgā datu aizsardzības regula)[3];
   3.4. Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 28. aprīļa regulu (ES) 2021/695, ar ko izveido pētniecības un inovācijas pamatprogrammu "Apvārsnis Eiropa", nosaka tās dalības un rezultātu izplatīšanas noteikumus un atceļ regulas (ES) Nr. 1290/2013 un (ES) Nr. 1291/2013[4];
   3.5. Ministru kabineta 2025. gada 1. jūlija noteikumus Nr. 409 "Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.-2027. gadam 1.1.1. specifiskā atbalsta mērķa "Pētniecības un inovāciju kapacitātes stiprināšana un progresīvu tehnoloģiju ieviešana kopējā P&A sistēmā" 1.1.1.6. pasākuma "Zinātniskās darbības digitalizācija un dalība Eiropas Atvērtajā zinātnes mākonī" īstenošanas noteikumi"[5];
   3.6. Eiropas Komisijas 2018. gada 25. aprīļa ieteikumu (ES) 2018/790 par piekļuvi zinātniskajai informācijai un tās saglabāšanu[6];
   3.7. UNESCO Rekomendāciju par atvērto zinātni (2021)[7];
   3.8. Latvijas atvērtās zinātnes stratēģiju 2021.-2027. gadam[8];

[1] Zinātniskās darbības likums: https://likumi.lv/ta/id/107337
[2] Autortiesību likums: https://likumi.lv/ta/id/5138
[3] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32016R0679
[4] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32021R0695
[5] https://likumi.lv/ta/id/361670
[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32018H0790
[7] https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949
[8] https://www.izm.gov.lv/lv/media/17069/download

3.9. RISEBA Satversmi (NL 0001), Zinātniskās padomes nolikumu (NL 0037), Nolikumu par akadēmiskā personāla zinātnisko pētījumu rezultātu publicēšanās nosacījumiem (NL 0079) un RISEBA Grāmatvedības politikas sadaļu "Kārtība, kādā tiek organizēta vadības grāmatvedība augstskolas RISEBA Zinātniskajai institūcijai".

4. Kārtība ir saistoša RISEBA struktūrvienībām, pētniekiem un pētniecības atbalsta personālam un attiecas uz visu pētniecisko darbību, kas tiek veikta ar RISEBA institucionālo piederību, neatkarīgi no tās finansējuma avota.

5. Kārtība attiecas uz zinātniskajām publikācijām, pētniecības datiem un metadatiem, kas tiek vākti, radīti vai izmantoti pētnieciskās darbības ietvaros, kā arī uz citiem pētniecības rezultātiem, kas radīti ar RISEBA institucionālo piederību.

6. Ja pētniecība tiek finansēta no trešo personu līdzekļiem vai finansētājs nosaka īpašas prasības, RISEBA ievēro finansētāja, noslēgto līgumu un piemērojamo normatīvo aktu prasības, vienlaikus pēc iespējas nodrošinot atvērtību saskaņā ar principu "tik atvērti, cik iespējams, tik slēgti, cik nepieciešams"[9].

7. Piekļuvi pētniecības rezultātiem var ierobežot, ja tas nepieciešams valsts drošības, personas datu aizsardzības, pētniecības ētikas, līgumsaistību izpildes pret sadarbības partneriem vai finansētājiem, kā arī intelektuālā īpašuma, tostarp komercnoslēpuma, aizsardzības nolūkos. Ierobežojumam jābūt samērīgam, un to pamato datu pārvaldības plānā, līgumā vai citā dokumentā.

II. Lietotie termini

8. Kārtībā lietoti šādi termini:

8.1. **atvērtā licence** - licence, ar kuru autors vai tiesību īpašnieks atļauj darbu vai datus brīvi izmantot, pavairot un izplatīt ar noteikumu, ka tiek norādīts autors, piemēram, Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0);

8.2. **atvērtā piekļuve (open access)** - brīva, tūlītēja un pastāvīga tiešsaistes piekļuve zinātniskajām publikācijām un citiem pētniecības rezultātiem bez finansiāliem, juridiskiem vai tehniskiem ierobežojumiem, ievērojot autortiesības. Zelta atvērtā piekļuve ir publikācijas publicēšana atvērtajā piekļuvē izdevēja tiešsaistes platformā; zaļā atvērtā piekļuve ir publikācijas versijas deponēšana repozitorijā;

8.3. **atvērtā zinātne (open science)** - zinātniskā procesa pieeja, kas nodrošina publikāciju un pētniecības datu publisku pieejamību digitālā formātā bez ierobežojumiem vai ar minimāliem ierobežojumiem, kā arī sabiedrības iesaisti pētniecības procesā;

8.4. **DataverseLV** - Latvijas nacionālais pētniecības datu repozitorijs, kurā RISEBA ir izveidota institucionālā kolekcija (https://dv.dataverse.lv/dataverse/riseba);

8.5. **datu pārvaldības plāns (DPP)** - dokuments, kurā aprakstīta pētniecības datu radīšana, vākšana, apstrāde, glabāšana un izmantošana, aptverot laika plānu, ētiskos un juridiskos aspektus, kā arī datu pieejamības kārtību pēc pētījuma beigām;

8.6. **deponēšana (pašarhivēšana)** - zinātniskās publikācijas vai pētniecības datu un to metadatu ievietošana repozitorijā, ko bez izdevēja starpniecības veic autors vai viņa pilnvarota persona;

[9] Princips nostiprināts Eiropas Parlamenta un Padomes regulā (ES) 2021/695 (skat. 4. zemsvītras piezīmi).

8.7. **e-infrastruktūra** - tiešsaistes vide, kas ļauj kopīgi izmantot pētniecības resursus (aparatūru, programmatūru, datu glabātuves un informāciju), lai veicinātu sadarbību un efektīvāku pētniecību;

8.8. **embargo** - izdevēja noteikts periods, kurā publikācijas pilnteksts repozitorijā ir slēgtā piekļuvē un nav brīvi pieejams, bet publikācijas metadati ir publiski pieejami;

8.9. **FAIR principi (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable)** - vadlīnijas pētniecības datu radīšanā un pārvaldībā iesaistītajām personām, lai maksimāli veicinātu pētniecības datu izmantošanu. FAIR dati ir:

8.9.1. **atrodami** - dati ir aprakstīti ar izsmeļošiem metadatiem, reģistrēti vai indeksēti meklējamā resursā (piemēram, Eiropas Atvērtās zinātnes mākonī (EOSC)), un tiem ir piešķirts pastāvīgais identifikators;

8.9.2. **pieejami** - ir noteikts mehānisms, kā datiem piekļūt, t. sk. ar autorizāciju vai īpašu protokolu; metadati ir pieejami arī tad, ja dati vairs nav pieejami;

8.9.3. **savietojami** - tiek izmantoti plaši lietoti formāti, datu un metadatu standarti un skaidras atsauces uz saistītajiem datiem, datu kopām un zinātniskajiem rezultātiem;

8.9.4. **atkārtoti izmantojami** - ir nodrošināti izsmeļoši metadati, dokumentācija un atkārtotas izmantošanas nosacījumi (licence);

8.10. **institucionālā piederība (afiliācija)** - RISEBA norādīšana zinātniskajā publikācijā, datu kopā vai citā pētniecības rezultātā kā autora darba vieta vai institūcija, kurā veikts pētījums;

8.11. **metadati** - standartizēti dati, kas apraksta publikāciju, datu kopu vai citu digitālu objektu;

8.12. **pastāvīgais identifikators (persistent identifier, PID)** - nemainīga atsauce uz publikāciju, datu kopu, programmatūru, pētnieku, organizāciju vai citu digitālu objektu, kas nodrošina tā viennozīmīgu identificēšanu un atrodamību, piemēram, DOI, ORCID, ISBN;

8.13. **pētniecības dati** - informācija, kas nav zinātniskā publikācija un kas tiek vākta vai radīta pētniecības laikā un izmantota pētniecības procesā vai nepieciešama pētījuma rezultātu apstiprināšanai;

8.14. **pētniecības datu pārvaldība** - pētniecības procesa daļa, kurā pētniecības dati tiek plānoti, organizēti, strukturēti, aprakstīti ar metadatiem, glabāti, kūrēti un saglabāti ilgtermiņā;

8.15. **pētnieks** - RISEBA akadēmiskais un zinātniskais personāls, doktoranti un citas personas, kas veic pētniecību ar RISEBA institucionālo piederību;

8.16. **publiskais finansējums** - valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi, kā arī Eiropas Savienības un citu starptautisko finansēšanas programmu līdzekļi, kas piešķirti pētniecībai RISEBA;

8.17. **repozitorijs** - digitāla platforma, kas nodrošina zinātnisko publikāciju un/vai pētniecības datu un to metadatu glabāšanu, pastāvīgā identifikatora piešķiršanu un ilgtermiņa pieejamību;

8.18. **zinātniskā publikācija** - publicēts zinātniska pētījuma rezultāts: raksts zinātniskā žurnālā, zinātniska grāmata (monogrāfija), rediģēts izdevums, raksts vai nodaļa rakstu krājumā vai zinātniskā grāmatā, publikācija konferences rakstu krājumā.

III. Atvērtās zinātnes pamatprincipi

9. RISEBA atzīst atvērtību par pamatprincipu attiecībā uz informāciju un rezultātiem, kas tiek izmantoti un radīti pētniecībā, un nosaka atvērto piekļuvi:
   9.1. zinātniskajām publikācijām;
   9.2. pētniecības datiem.
10. RISEBA ievēro caurskatāmības, reproducējamības, sadarbības un ieguldījuma sabiedrībā principus un par labu praksi uzskata:
   10.1. atvērtu metodoloģiju, nodrošinot pētījumu rezultātu pārbaudāmību un atkārtojamību;
   10.2. atvērtā pirmkoda programmatūru un digitālos rīkus, kurus var brīvi lietot, pārbaudīt un pilnveidot;
   10.3. atvērtu recenzēšanu, kas veicina pētniecības procesa caurskatāmību, kvalitāti un atbildību;
   10.4. atvērtos izglītības resursus, kas ir publiski pieejami un pielāgojami izglītības vajadzībām;
   10.5. zinātnes komunikāciju, kas veicina sabiedrības, nozares un politikas veidotāju izpratni par pētniecības rezultātiem;
   10.6. sabiedrisko zinātni jeb amatierzinātni (citizen science) - pētniecību, ko veic sabiedrības pārstāvji sadarbībā ar zinātniekiem un zinātniskajām institūcijām vai to vadībā.
11. Kārtība neierobežo akadēmisko brīvību, tai skaitā pētnieka tiesības izvēlēties pētījuma tematu, metodes un publicēšanas vietu, ievērojot kārtībā noteiktās atvērtās piekļuves prasības.

IV. Atvērtā piekļuve zinātniskajām publikācijām

12. Atvērtā piekļuve zinātniskajām publikācijām nodrošina brīvu, neierobežotu un iespējami ātru piekļuvi zinātniskajai informācijai, veicina zināšanu apriti, uzlabo pētniecības kvalitāti un izsekojamību, mazina pētījumu dublēšanos un sekmē inovācijas.
13. Zinātniskās publikācijas atvērtajā piekļuvē publicē izdevēja tiešsaistes platformā (zelta atvērtā piekļuve) un/vai deponē repozitorijā (zaļā atvērtā piekļuve).
14. Pētnieks deponē ar RISEBA institucionālo piederību publicētās zinātniskās publikācijas pilntekstu (izdevēja versiju vai autora recenzēto un pieņemto manuskriptu, ja izdevējs to atļauj) un metadatus RISEBA kolekcijā DataverseLV vai citā uzticamā atvērtās piekļuves repozitorijā, kas piešķir pastāvīgo identifikatoru (piemēram, Zenodo), iespējami drīz, bet ne vēlāk kā viena mēneša laikā pēc publikācijas publicēšanas.
15. Ja izdevējs nosaka embargo, publikācijas pilntekstu deponē slēgtā piekļuvē, nodrošinot metadatu tūlītēju pieejamību un pilnteksta atvērto piekļuvi pēc embargo beigām. Pētniekiem ieteicams izvēlēties izdevumus, kas pieļauj tūlītēju atvērto piekļuvi vai embargo, kas nepārsniedz 12 mēnešus, un, slēdzot līgumu ar izdevēju, saglabāt tiesības deponēt publikāciju repozitorijā.
16. Pētnieks iesniedz RISEBA Zinātnes nodaļai publikācijas metadatus, tai skaitā pastāvīgo identifikatoru un saiti uz pilntekstu atvērtajā piekļuvē, iekļaušanai Nacionālajā zinātniskās darbības informācijas sistēmā (NZDIS) un RISEBA gada pārskatā par zinātnisko darbību. Pētnieks ir atbildīgs par savlaicīgu un pilnīgu informācijas iesniegšanu.

17. Pētniekam ir ORCID identifikators, kurā norādīta RISEBA institucionālā piederība, un pētnieks izmanto pastāvīgos identifikatorus (ORCID, DOI u. c.), lai nodrošinātu pētījumu rezultātu izsekojamību, redzamību un starptautisku atpazīstamību.
18. Pētniekiem ieteicams deponēt arī publikācijas, kas publicētas pirms kārtības spēkā stāšanās, kā arī citus ar pētniecību saistītus materiālus.
19. RISEBA zinātniskos žurnālus "Journal of Business Management" un "ADAMarts" izdod atvērtajā piekļuvē ar atvērto licenci CC BY 4.0, nodrošinot to pieejamību RISEBA žurnālu platformā (https://journals.riseba.eu).
20. Atvērtās piekļuves publicēšanas izmaksas var iekļaut pētniecības projektu budžetos, ja to pieļauj finansētāja noteikumi.
21. Zinātniskās darbības izvērtēšanā, ko veic saskaņā ar Zinātniskās padomes nolikumu, ņem vērā zinātnisko publikāciju pieejamību atvērtajā piekļuvē.

V. Atvērtā piekļuve pētniecības datiem un pētniecības datu pārvaldība

22. Pētniecības datus, kas ir zinātnisko publikāciju pamatā vai radīti ar publisko finansējumu, kā arī to metadatus un dokumentāciju deponē repozitorijā, kas nodrošina datu kopas pastāvīgā identifikatora (piemēram, DOI) piešķiršanu, atvērtās licences izvēli un ilgtermiņa pieejamību. RISEBA iesaka prioritāri izmantot RISEBA kolekciju DataverseLV vai attiecīgās nozares starptautiski atzītus repozitorijus.
23. Ilgtermiņa saglabāšanai un atkārtotai izmantošanai paredzētiem pētniecības datiem un to metadatiem, cik iespējams, jāatbilst FAIR principiem.
24. Pētniecības datus publisko saskaņā ar principu "tik atvērti, cik iespējams, tik slēgti, cik nepieciešams", ievērojot normatīvo aktu prasības, akadēmisko godīgumu, pētniecības ētiku, personas datu aizsardzību, intelektuālā īpašuma tiesības un komercnoslēpuma aizsardzību. Personas datus pirms publiskošanas anonimizē vai pseidonimizē, vai nodrošina tiem ierobežotu piekļuvi.
25. Projektiem, kas tiek īstenoti ar publisko finansējumu, kā arī gadījumos, kad to paredz finansētājs, sagatavo datu pārvaldības plānu finansētāja noteiktajā termiņā, bet, ja termiņš nav noteikts, - ne vēlāk kā trīs mēnešu laikā pēc projekta īstenošanas uzsākšanas. Datu pārvaldības plānā nosaka datu iegūšanas, apstrādes, glabāšanas, piekļuves, koplietošanas un ilgtermiņa saglabāšanas principus un to aktualizē atbilstoši izmaiņām projekta īstenošanas gaitā. Citiem pētījumiem datu pārvaldības plānu sagatavot ieteicams.

VI. Pētniecības rezultātu pieejamība un intelektuālā īpašuma tiesības

26. Pētniecības rezultātus, kas nerada intelektuālā īpašuma tiesības, RISEBA izplata atvērtajā piekļuvē saskaņā ar šīs kārtības IV un V nodaļu.
27. Uzņēmumiem, kas var izšķiroši ietekmēt RISEBA, piemēram, būdami tās dalībnieki, un ar tiem saistītām personām nav piekļuves priekšrocību RISEBA pētniecības kapacitātei un RISEBA radītajiem pētniecības rezultātiem. Šādi uzņēmumi RISEBA pētniecības pakalpojumus, pētniecības rezultātus vai tiesības uz tiem var iegūt tikai ar tādiem pašiem nosacījumiem kā citas personas un par tirgus cenu.
28. Ja pētniecības rezultāts var būt aizsargājams kā intelektuālais īpašums, pētnieks pirms tā publiskošanas informē Zinātnes nodaļu. Publiskošanu var atlikt uz laiku, kas nepieciešams, lai izvērtētu tiesību aizsardzības nepieciešamību un iesniegtu aizsardzības pieteikumu.

29. Ja RISEBA atsavina vai licencē tai piederošas intelektuālā īpašuma tiesības, tā nodrošina vienlīdzīgu attieksmi pret visiem interesentiem: tiesības atsavina publiskā izsolē vai par tirgus cenu (pašizmaksa ar saprātīgu peļņu, publiska izsole vai efektīvas, dokumentētas pārrunas).
30. Sadarbības projektos un līgumpētījumos intelektuālā īpašuma tiesības un piekļuvi pētniecības rezultātiem nosaka rakstveida līgumā. Līgumi nedrīkst paredzēt priekšrocības šīs kārtības 27. punktā minētajiem uzņēmumiem.
31. Zinātnes nodaļa uztur RISEBA pētniecības rezultātā radītā intelektuālā īpašuma uzskaiti un dokumentē lēmumus par tā izmantošanu, licencēšanu vai atsavināšanu.

VII. Kārtības īstenošana un uzraudzība

32. Zinātņu un attīstības prorektors koordinē kārtības īstenošanu, izdod metodiskos norādījumus tās piemērošanai, ik gadu, sagatavojot RISEBA gada pārskatu par zinātnisko darbību NZDIS, apkopo informāciju par atvērtajā piekļuvē pieejamo publikāciju un deponēto datu kopu īpatsvaru, informē Zinātnisko padomi un rektoru un sagatavo priekšlikumus kārtības pilnveidei.
33. Zinātnes nodaļa konsultē pētniekus par atvērto piekļuvi, autortiesībām un atvērtajām licencēm, pētniecības datu pārvaldību un datu pārvaldības plāniem, administrē RISEBA kolekciju DataverseLV un apkopo publikāciju metadatus NZDIS pārskatam.
34. Bibliotēka sniedz pētniekiem informatīvu atbalstu par atvērtās piekļuves iespējām, izdevēju politikām un datubāzēm.
35. Dekāni, stratēģisko pētniecības virzienu vadītāji un projektu vadītāji savas kompetences ietvaros uzrauga, lai pētnieki:
    35.1. deponē zinātniskās publikācijas un iesniedz to metadatus;
    35.2. ievēro atvērtās piekļuves prasības;
    35.3. sagatavo datu pārvaldības plānus;
    35.4. ievēro FAIR principus;
    35.5. ievēro finansētāju prasības.
36. RISEBA nodrošina kārtības īstenošanai nepieciešamos cilvēkresursus, e-infrastruktūru (t. sk. RISEBA kolekciju DataverseLV, RISEBA žurnālu platformu un Augstākās izglītības un zinātnes informācijas tehnoloģiju koplietošanas pakalpojumu centra (VPC) pakalpojumus) un informatīvo atbalstu, tai skaitā apmācības un konsultācijas.

VIII. Noslēguma jautājumi

37. Kārtība stājas spēkā tās apstiprināšanas dienā.
38. Kārtības 14. punktā noteiktais pienākums attiecas uz zinātniskajām publikācijām, kas publicētas pēc kārtības spēkā stāšanās.
39. Kārtību pārskata ne retāk kā reizi divos gados.

Sagatavoja: zinātņu un attīstības prorektors V. Kaže